

Д. С. Кудленко

Складні синтаксичні цілі з темою «Малий Сашко» в текстовій організації кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна»

Мова кіноповісті «Зачарована Десна» становить науковий інтерес з погляду структурної організації. Надфразні єдності та складні синтаксичні цілі використовуються у творі з експресивною, психологічною, естетичною настановою. За допомогою цих текстових одиниць відображається картина світу з погляду головного героя твору – малої дитини.

Проблема структурної організації тексту завжди цікавила мовознавців. Перші дослідження з'явилися ще за часів античності. Подальші розробки вчення про зв'язок речень пов'язані з іменами таких мовознавців, як М. Ломоносов, О. Потебня, О. Пешковський. У ХХ ст. відбувається становлення сучасної лінгвістики тексту, в межах якої розроблялося вчення про складне синтаксичне ціле (М. Пospelов, Л. Булаховський, Л. Лосева, І. Севбо, О. Леонтьєв, В. Лунєва, М. Кобрин, А. Загнітко).

У процесі аналізу над складними синтаксичними цілими (ССЦ) автобіографічної кіноповісті «Зачарована Десна» були передусім виділені ті, що пов'язані з образом малого Сашка, який стає центром подій. Тема «Малий Сашко» реалізується в трьох ССЦ – «прогулянка», «зіпсований настрій», «почуття малого Сашка». Кожне з цих текстових утворень має свої підтеми, які розкривають різні сторони характеру, поведінки, настрою Сашка, але в поєднанні створюють єдиний образ головного героя.

ССЦ аналізованої кіноповісті містять основні структурні засоби поєднання речень. Лексичні функціонують у ССЦ-описах предметів (хата, картина, бджоли, морква) і ССЦ-роздумах (Сашко-ангел); морфологічні використовуються в ССЦ-описах природи (город, двір) та при зображенні внутрішнього світу хлопця, його дій та вчинків.

Найвні всі способи зв'язку речень у структурі ССЦ: ланцюжковий (ССЦ-описи предметів, ССЦ-роздуми), паралельний (ССЦ, що зображують дитину, яка перебуває постійно в русі, або її відчуття навколишнього світу), поєднання ланцюжкового та паралельного зв'язків (ССЦ, що мають двопланову розповідь).

Найпоширенішим стилістичним прийомом, що використовується у творі, є повтор слів і речень у структурі ССЦ. Окрім цього, спостерігається лексико-семантична симетрія в ССЦ із мікротемами «неприємне» та «приємне». За допомогою такого прийому ці ССЦ утворюють органічну єдність.

Для поєднання ССЦ з контекстом усього твору автор використовує певні скріпи: загальнотематичні (автобіографія з використанням спогадів та дитячих вражень), а також лексичні (*морква, вода*).

Дослідження ССЦ сприяє простеженню авторської мовної майстерності, яка виражається в ритміко-синтаксичній організації тексту твору.